

Fuskare eller offer?

- En kritisk diskursanalys i hur svensk dags- & kvällspress framställer sjukförsäkringens nyttjare.

Av: Josef Håkansson

Lunds Universitet
Socialhögskolan
HT-10

Handledare: Maria Bangura Arvidsson

Abstract

Titel: Fuskare eller offer?

- En kritisk diskursanalys av hur svensk dags- & kvällspress framställer sjukförsäkringens nyttjare

The aim and purpose of this study has been to examine how Swedish media portrays sick people and the discourses that are present doing that. I have used articles from Swedish newspapers, and to analyze this material I have used discourse analysis and the theory of social constructivism. I have used articles from several different publication years in order to enhance the quality of the material.

I have come to the conclusion that there were two different discourses that appeared most clearly in my material. Those discourses were the “cheat/overuse” and the “victim” discourse. Other conclusions are that the media often portrays sick people in a stereotypical and marginalized way.

Keywords: Discourse, media, social constructivism

Nyckelord: Diskurs, media, socialkonstruktivism

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	2
1.1	Syfte.....	2
1.2	Frågeställningar	3
2	Metod.....	3
2.1	Urval/avgränsning	4
2.2	Genomförande, bearbetning och analys.....	5
2.3	Resultatens tillförlitlighet	5
2.4	Etiska överväganden	6
2.5	Litteratursökning och källkritik.....	7
Kapitel 3	Kritisk diskursanalys	7
Kapitel 4	Teori.....	10
4.1	Socialkonstruktivism.....	10
Kapitel 5	Socialförsäkringens historia.....	11
5.1	Bismarckmodellen	12
5.2	Grundtrygghetsmodellen	13
5.3	Den svenska modellen.....	13
Kapitel 6	Tidigare forskning	14
6.1	Media.....	15
Kapitel 7	Analys och resultat	15
7.1	Fusk/ Överutnyttjande	16
7.2	Offer-diskursen.....	18
7.3	Jämförelse	21
Kapitel 8	Slutdiskussion	22
	Litteraturlista.....	24

1 **Inledning**

Under de senaste åren har försäkringskassan och dess regler kring långtidssjukskrivningar debatterats hett. I 2008 års budgetproposition (Budgetpropositionen, 2008) presenterade den dåvarande regeringen ett samlat åtgärds paket för en reformerad sjukförsäkring som de menade skulle leda de långtidssjukskrivna tillbaka till arbete. Den stora skillnaden från hur det varit tidigare var just möjligheten att arbeta utan att förlora sin rätt till sjukersättning. Tanken var att det skulle löna sig mer, men också vara enklare även för dem med en begränsad arbetsförmåga att arbeta. Regeringen menade att flexibiliteten i system skulle öka genom att man införde en steglös avräkning istället för att ersättningsnivån anpassats i fasta steg och efter särskild prövning (ibid., 2008). Under åren som följde efter att denna förändring infördes ökade andelen individer som blev utförsäkrade från försäkringskassans sjukförsäkring och därför var tvungna att vända sig till socialtjänsten för att ansöka om ekonomiskt bistånd för att klara sitt uppehälle. Annica Holmquist var ett av de fall som gjorde att svenska folket fick upp ögonen för den situationen de långtidssjukskrivna befann sig i.

Annica har akromegali, och hennes läkare uppgav att hon är var för sjuk för att arbeta, trots detta fick hon avslag på sin ansökan om sjukersättning och skulle enligt försäkringskassan stå till arbetsmarknadens förfogande. Detta kom enligt Annicas dotter att leda till att Annica blev tvungen att sälja sin lägenhet och söka ekonomiskt bistånd. Annica blev efter flera överklaganden beviljad sjukersättning (Aftonbladet 2010). Det som hände Annica har även drabbat fler individer runt om i landet, vilket uppmärksammats på olika sätt i medierna.

När jag uppmärksammade detta ämne väcktes mitt intresse för att undersöka hur synen på sjukförsäkringen har förändrats över tid. Med denna ingång avser jag att göra en diskursanalys för att undersöka hur de långtidssjukskrivna konstrueras som grupp i media. För att kunna göra detta kommer jag att använda mig av socialkonstruktivistisk teoribildning för att utifrån den genomföra en diskursanalys av 17 medietexter som jag funnit i svensk dags- och kvällspress.

1.1 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka och analysera den bild som skapats av sjukskrivna i svensk dags- och kvällspress. Avsikten är att undersöka vilka diskurser som är rådande. För att analysera detta används en kritisk diskursanalys i en socialkonstruktivistisk tradition. Jag kommer att analysera medietexter skrivna 2004 och 2010 för att se om någon perspektivförändring inträffat.

1.2 Frågeställningar

Hur framställs långtidssjukskrivna i svensk dags- och kvällspress?

Vilka diskurser framträder, och hur kan dessa analyseras med socialkonstruktivistisk teoribildning och har det blivit någon förändring i perspektiv?

2 Metod

Min väg fram till mitt uppsatsämne har varit både krokig och lång, och det tog lång tid innan jag bestämde vad jag skulle skriva om.. När jag beslutat mig för att genomföra min studie kring den debatt som pågått kring sjukförsäkringen skulle jag välja metod, vilket inte heller gick helt problemfritt. Inledningsvis hade jag för avsikt att jämföra det nya regelverkets ambition med det faktiska utfallet genom att analysera rättsfall. Då jag inte fann tillräcklig mängd med rättsfall av tillräckligt prejudikatsvärde fick jag försöka finna ett annat sätt att angripa problemet på. Då valde jag att ta kontakt med handläggare på försäkringskassan i Malmö för att i stället intervjua dessa kring hur deras arbete förändrats sedan det nya regelverket införts, samt kring de förändringar i systemet som de kunde se. Jag fick kontakt med en chef som skulle återkomma till mig med respondenter, varför jag började skapa ett intervjuformulär. Då denna chef inte tog kontakt igen, och jag inte fick kontakt med henne då jag sökte henne, fick jag återigen finna en annan metod för att angripa mitt problem. I detta skede valde jag att använda mig av en kritisk diskursanalys av den mediala framställningen av långtidssjukskrivna för att undersöka sjukförsäkringen.

Aspers (2007) beskriver det material som forskaren själv bidrar till att skapa under studiens gång utifrån sina frågeställningar som primärmaterial. Vidare tolkar forskaren sitt material mot hela den kunskapsbas som man tillägnat sig under studiens gång utifrån en första och andra ordningens konstruktion. På detta sätt tolkas materialet både utifrån hur aktören själv ser på materialet samt utifrån en teoretisk förståelse. På detta sätt styrks samt avstyrks de relationer som finns mellan de respektive konstruktionerna (ibid.). Mitt primärmaterial är de artiklar som jag samlat in för att koda.

Min avsikt har varit att studera hur media konstruerar bilden av människor som befinner sig i sjukförsäkringen. Detta har jag valt att göra genom att studera reportage, debattartiklar och ledarsidor från svensk dags- och kvällspress. Jag har valt att göra detta vid två olika tidsperioder för att se om någon särskild diskurs varit rådande vid respektive tillfälle. Jag undersöker inte de enskilda individernas situation, vilken speglas i vissa artiklar och

reportage, utan mitt syfte är att undersöka de diskursiva formuleringar och konstruktionerna som skapas i och av media..

För att behandla mitt material har jag först kodat det. Därefter har jag valt att använda mig av dokumentanalys som metod, och då av kritisk diskursanalys.

Utifrån Faircloughs tredimensionella modell (se kapitel 4.1) tänker jag mig använda mig av textanalysen som koncentrerar sig på de formella dragen hos texten – genom dessa konstrueras diskursers kategorier språkligt. Att undersöka vilka språkliga val journalister gör för att beskriva de individer som påverkas av sjukförsäkringen och även effekter av dessa val kommer att bli min ingång till att analysera de olika artiklarna som diskurser. Genom att analysera texternas egenskaper med detta analysredskap vill jag kartlägga eventuella textuella diskurser (Börjesson 2003).

Jag har blivit ganska förtjust i diskursanalys som metod men det finns vissa trovärdighetsproblem som även lyfts i litteraturen. Utifrån den socialkonstruktivistiska tanken söker vi inte efter en given sanning utan accepterar en mångfald av verklighetsuppfattning. Men vad är det som säger att den verklighet som forskare presenterar är bättre än någon annans verklighet, är inte det också bara en social konstruktion?

2.1 Urval/avgränsning

Jag har i min diskursanalys använt mig av 17 artiklar. Dessa har valts ut från nationella tidningar, så som Aftonbladet och Expressen. Dagens Nyheter, Sydsvenska Dagbladet, Sydsvenskan och Göteborgsposten I mitt urval av artiklar var det en viktig faktor att det skulle finnas en geografisk spridning i det insamlade underlaget för att på sätt skapa en bredd och en större allmängiltighet i materialet. Jag har också valt tidningar med av varierande politisk åskådning för att få fram olika perspektiv. Aftonbladet är obundet socialdemokratisk, Dagens Nyheter, Expressen och Sydsvenskan är obundet liberala, Göteborgsposten är liberal och Sydsvenska Dagbladet är obundet moderat. Detta utgör ett urval av Sveriges största tidningar och bör ge en rättvis bild av de rådande mediala diskurserna. Jag har därmed valt bort landsorttidningarna då jag inte tror att de skulle tillföra så mycket till materialet. Jag har också valt bort att koda och analysera bilder, vilket hade kunnat vara intressant, men vilket jag av

tidsskäl fått utelämnas. Materialet har valts ut efter att jag sökt i mediearkivet och presstjänst på sökorden ”sjukförsäkring”, ”sjukskriven” och ”försäkringskassan”.

För att kunna studera diskurser har jag valt att begränsa denna studie till vissa specifika perioder. Jag har undersökt tidningsartiklar från 2010, och jämfört dessa med tidningsartiklar från 2004. Även empiri från 1999, 1997, 1998 har jag kodat, men då jag inte kunde se några tydliga strukturer valde jag att bara analysera artiklarna från 2004 och 2010. Anledningen till att jag valt just dessa årtal är att jag ville ha ett material som var relativt nytt som jag kunde jämföra med ett material som var skapat tillräckligt långt tillbaka i tiden för att det skulle vara möjligt att urskilja en förändrad samhällssyn, samtidigt som båda materialgrupperna behövde vara så pass förändrade så att artiklarnas innehåll var av relevans för dagens debatt kring sjukförsäkringen.

2.2 Genomförande, bearbetning och analys

Jag inledde min studie med att samla in ett teoretiskt underlag både kring socialkonstruktivismen, som är det teoretiska perspektivet som min studie kommer analyseras utifrån, samt kring den kritiska diskursanalysen. Därefter sökte jag efter de artiklar som jag skulle komma att använda mig av. När samtliga artiklar samlats in valde jag att koda dessa. Jag kodade mina artiklar inledningsvis utifrån Jönsons (2010) modell där historia, utveckling, konsekvenser, omfattning och lösningar identifieras. Utifrån detta kunde jag se att två diskurser framträdde tydligt, fusk/överutnyttjande-diskursen och offer-diskursen. Då jag kunde se att dessa respektive diskurser hade en tidstillhörighet valde jag att dela in mina artiklar i två grupper, nämligen dem som var skrivna 2004 (fusk/överutnyttjande-diskursen) och dem som var skrivna 2010 (offer-diskursen). Utifrån detta kodade jag om mina respektive artikelgrupper utifrån sin tilldelade diskurstillhörighet för att på så sätt få ett mer fördjupat analysmaterial. I analysen av artiklarna har jag med den socialkonstruktivistiska teoribildning som bakgrund studerat artiklarna och sedan valt att använda mig av diskurs som analytiskt begrepp.

2.3 Resultatens tillförlitlighet

Jag har själv gjort ett urval av 21 artiklar, vilket naturligtvis påverkar resultatet. Min ambition har dock varit att få en adekvat spridning på de insamlade artiklarna. Utöver detta är antalet artiklar 21, vilket ger mig tillgång till ett begränsat material. Hade utrymme funnits för att

analysera fler artiklar så hade kanske utfallet av min analys blivit annorlunda, vilket är viktigt att ha i åtanke. Att de artiklar som jag samlat in är från dags- och kvällspress ger också en annorlunda vinkling och ett annorlunda perspektiv än om jag valt att använda mig av lika många vetenskapliga artiklar. Det faktum att jag använder mig av artiklar är dock en tillförlitlighetsfaktor då artiklar inte ändrar sig eller är på dåligt humör, vilket man riskerar då man möter individer i intervjuer. Att jag använder mig av en ”statisk” empiri ökar reliabiliteten, vilket är ett mått på hur tillförlitlig informationen är (Bell, 2007). Hade någon annan sökt efter samma artiklar vid ett annat tillfälle hade de fått fram samma information som jag har haft att tillgå.

Validitet handlar om huruvida jag kan besvara mina frågeställningar med min undersökningsmetod (ibid.), vilket jag vill påstå att jag gör. Dock är jag tveksam till om någon annan vid analys av artiklarna hade dragit samma slutsatser som jag, dels då man kan välja att använda olika sorters samhällsvetenskaplig forskning och dels då vi hade haft olika sorters förståelse med oss in i analysen. Under tiden förändringarna av sjukförsäkringens regelverk genomfördes var jag skeptisk, och jag följde den då pågående debatten relativt noga. Detta har påverkat min förståelse för detta ämne samt min ingång i det. Det är något jag har med mig när jag skriver, och jag är medveten om att det finns en risk att det påverkar mitt resultat.

Aspers (2007) beskriver vikten av att tillämpa en adekvat teori vid genomförandet av en studie så att inte forskaren riskerar att slutföra sin studie utan att kunna uppnå ett resultat. För att teorin ska kunna vara tillämplig så krävs det att den är flexibel samt att den är relevant (ibid.). Jag har försökt att tillgodose detta i mitt val av empiri, och tror mig även ha lyckats relativt väl i detta.

2.4 Etiska överväganden

När man gör en vetenskaplig studie måste man alltid göra en avvägning av nytta kontra risk, det vill säga vilken nytta kan min forskning leda till och vilken risk är jag beredd att ta. Speciellt då man sysslar med ”marknära” forskning, vilket är vanligt inom samhällsvetenskapen, är det extra viktigt att reflektera över den typen av etiska överväganden. Detta då man ofta studerar socialt utsatta grupper, vilka riskerar att bli ytterligare marginaliserade genom att bli beforskade. Det material som jag hanterat har redan varit allmänt publicerat, och de individer som jag läst om har själva valt att offentliggöra sina

livsberättelser. Jag har som textförfattare också ett ansvar att reflektera speciellt när jag försöker komma åt diskursiva strukturer och budskap i texter, då är det viktigt att jag har ett källkritiskt förhållningssätt både till texten men också till mitt eget skapande (Bell 2007).

Dock är jag medveten om att det alltid finns en risk för att författarens subjektivitet påverkar utfallet av en studie. I och med detta har jag fått rikta särskild uppmärksamhet mot detta på grund av den förförståelse för problematiken jag själv bär med mig in i denna studie.

2.5 Litteratursökning och källkritik

För att finna material till denna studie har jag sökt via databaserna Libris, Lovisa och ELIN på sökorden ”sjukförsäkring”, ”diskurs” och ”konstruktion”. Jag har letat mig vidare utifrån de uppslag jag har fått. Vidare har jag använt mig av mediearkivet och presstjänst för att hitta de artiklar som denna studies empiri består av.

För att kunna genomföra denna studie har jag även tagit del av flera offentliga utredningar och propositioner, då dessa kan anses vara av stor relevans i sammanhanget utifrån de frågeställningar som denna studie utgår ifrån. Vid användandet av offentliga utredningar är det viktigt att vara medveten om att det finns en politisk viljeyttring bakom genomförandet av utredningen vilket påverkat dess utformning och därmed även resultatframställning.

En stor del av den teoretiska litteratur som jag använt mig av är författad av ledande forskare inom sina respektive områden, varför dess vetenskaplighet kan anses vara relativt hög. De artiklar jag sökt efter kan återfinnas i dags- och kvällspress, varför dess vetenskaplighet inte kan anses vara hög. Detta har heller inte varit syftet, utan det viktiga med dessa artiklar har varit dess relevans i sammanhanget.

Kapitel 3 Kritisk diskursanalys

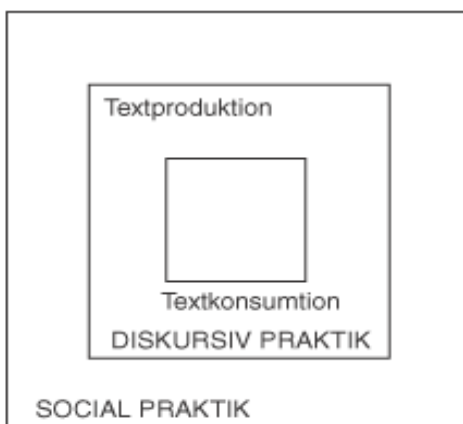
Ordet diskurs är har blivit väldigt populärt inom den vetenskapliga litteraturen och används utan någon vidare definition inom många olika discipliner, det känns därför viktigt att göra åtminstone en kort beskrivning av mitt förhållningssätt till begreppet. Jag har valt att anamma Jörgensen och Phillips 2000 definition som definierar diskurs som: ”*ett bestämt sätt att tala om och förstå världen, (eller ett utsnitt av världen)*”. (Phillips & Winther Jörgensen, 2000 s7)

Kritisk diskursanalys är en analys som arbetats fram av Norman Fairclough. Den kritiska diskursanalysen har en utvidgad syn på begreppet diskurs, vilket innebär att mer än bara den språkliga analysen omfattas. Fairclough använder begreppet diskurs på två olika sätt i (Phillips & Winther Jørgensen, 2000 s72). Han menar dels att diskursen inriktar sig på hur sociala identiteter konstrueras, samtidigt som han även lägger vikt vid diskursers konstituerande innebörd. ... ”som ett sätt att tala som ger betydelse åt upplevelser utifrån ett bestämt perspektiv”.

Kritisk diskursanalys är en analysmodell som är kritisk i den mening att den ser som sin uppgift att bidra till en social förändring i riktning mot mer jämlika maktförhållande i kommunikationsprocesserna och i samhället som helhet (Phillips & Winther Jørgensen, 2000). En diskursanalys gör det möjligt att se det märkvärdiga i något som på ytan verkar vara helt naturligt, och diskursanalysen hjälper även till med att skapa förståelse kring det underförstådda och det implicerade.

Kritisk diskursanalys lutar mot en hypotes om verkligheten som socialt konstruerad (Börjesson 2003). En central del i Faircloughs perspektiv på diskursbegreppet är att den utgör en form av social praktik, ”som både reproducerar och förändrar kunskap, identiteter och sociala relationer, inklusive maktrelationer, och samtidigt formas av andra sociala praktiker och strukturer”. (Phillips & Winther Jørgensen, 2000 s84). Det vill säga det görs en analys i social interaktion samtidigt hävdar Fairclough att diskursiv praktik inte bara reproducerar redan existerande strukturer, utan också kan ifrågasätta genom att ge beteckningar åt det som ligger utanför strukturen.

Figur 1: Norman Faircloughs tredimensionella modell (Phillips & Winther Jørgensen, 2000:74)

Fairclough använder sig av en tredimensionell modell i sitt diskursbegrepp som omfattar diskursen som text, praktik och social praktik. Modellen fungerar som en analytisk ram som kan nyttjas vid empiriska undersökningar om kommunikation och samhälle. Alla tre dimensionerna skall användas vid en diskursanalys av en kommunikativ händelse. Detta innebär att man skall se på textens egenskaper, de produktions- och konsumtionsprocesser som är kopplade till texten samt den sociala praktiken som den kommunikativa händelsen är en del av. Detta omfattar hur texten produceras och konsumeras, samt de processer som är förbundna med texten vilket skildrar sambandet med den sociala praktiken som texten är en del av. När man undersöker en texts egenskaper undersöker man också produktions- och konsumtionsprocessen. (Phillips & Winther Jørgensen, 2000).

Modalitet handlar om hur starkt något påstås, och koncentrerar sig på graden av instämmande i en sats. Vilken slags modalitet som används får effekter på diskursens konstruktion, då detta på olika sätt visar hur starkt talaren förbinder sig till sitt påstående. Exempelvis berättar man genom att uttrycka "*Jag tycker det är lite kallt*" och "*kanske är det lite kallt*" olika saker. I båda fall berättar man att det är lite kyligt, men förbinder sig på olika sätt till sitt påstående (Phillips & Winther Jørgensen, 2000). Detta kan också beskrivas som att yttrandet har en subjektiv eller ett objektiv modalitet (Börjesson, 2003).

Den diskursiva praktiken handlar om hur texten är producerad och hur den konsumeras. Detta kan man beskriva på flera olika sätt och ett av dessa sätt handlar om att man beskriver intertextualiteten, det vill säga hur texter relaterar till och påverkar varandra. En speciell sorts intertextualitet är manifest intertextualitet, vilket innebär att texten uppenbart bygger på eller hänvisar till andra texter. En text kan också ses som en del av en större helhet. Denna intertextuella kedja består av en mängd olika texter som länkas samman genom att de införlivar gemensamma beståndsdelar och därigenom påverkar varandra och till viss mån härmar varandra. Detta kan exempelvis ske genom att journalister hänvisar till samma vetenskapliga rapporter eller till auktoriteter inom ett visst område (Phillips & Winther Jørgensen, 2000).

I konsumtionsprocessen, det vill säga när konsumenten tar till sig mediet, införlivas även element från medietexterna och en ny text konstrueras. När man har undersökt en text som text och som diskursiv praktik, det vill säga enligt de två innersta boxarna i Faircloughs modell, är det dags att sätta detta i relation till den bredare sociala praktiken som texten är en del av. Det är i den analysen som undersökningen finner sina slutliga slutsatser. Det pågår en

ständigt pågående kamp mellan de olika diskurser som upprätthåller diskursordningen (Phillips & Winther Jörgensen, 2000).

Kapitel 4 Teori

4.1 Socialkonstruktivism

Den teoretiska ansats jag valt att betrakta min empiri utifrån är socialkonstruktivismen. Som perspektiv försöker socialkonstruktivismen avslöja fenomen och illusioner som inte är direkt uppenbara utan som döljer sig bakom det omedelbart givna (Wennerberg, 2009).

Socialkonstruktivismen en av de teorier som har diskuterats flitigt de senaste åren, och den förknippas med tänkare som Michel Foucault, Ludwig Wittgenstein och Friedrich Nietzsche. Vår kunskap påverkas av den tidsanda som råder under en given period. Med detta som bakgrund kan man konstatera att det inte finns någon objektiv sanning. Inom den socialkonstruktivistiska teorin accepterar man ingen kunskap som sann eller giltig, utan man frågar sig alltid hur den har kommit till och med vilket syfte. Den grundläggande principen är att inte acceptera sociala företeelsers "naturlighet", det vill säga att det alltid varit så och att det alltid kommer att vara så (Wennerberg, 2009). Grundläggande inom socialkonstruktivismen är att inse att kunskap inte är en spegling av verkligheten, utan en produkt av människors sätt att kategorisera världen. Detta får som konsekvens att olika människor ser vissa saker som "viktiga" i en händelse, medan de omedvetet sorterar bort mängder av information som anses oviktig. För olika människor är det olika saker som kan anses vara viktiga respektive oviktiga, och därför filtrar vi bort helt olika upplevelser trots att vi varit med om samma händelser (Phillips & Winther Jörgensen, 2000).

Våra observationer är beroende av kategorier, för att vi skall kunna observera måste vi först bestämma oss för vad som skall observeras. Detta innebär också att vi måste välja bort en del, för att världen skall bli meningsfull. Det är kategorierna som ger oss mening. Precis som diskurs är kategorier styrande. Kategorin är indefinierande samtidigt som den är utdefinierande, frisk – sjuk. Kategorier är aldrig neutrala, frisk är genast normalitet medan sjukdom är avvikelse (Börjesson, 2003).

Vad som är avvikande konstrueras gentemot vad som anses vara normalt, normalitet handlar vilka förväntningar som finns på det kulturellt önskvärda, och det finns också en stark koppling mellan normer och regler. Normalitet är inte statistiskt över tid, och inte heller behöver

det vara lika på olika ställen i landet. Det som gäller i ett sammanhang behöver inte gälla i ett annat. Detta innebär att det finns olika normer samtidigt, och även att det finns motstridiga uppfattningar (Svensson, 2007).

Enligt socialkonstruktivistisk teori blir ett socialt problem just ett socialt problem genom en kollektiv definitionsprocess. Det är detta som är orsaken till att vissa fenomen klassas som sociala problem, medan andra fenomen inte gör det. I dessa kollektiva definitionsprocesser har media ett stort inflytande. Loseke (2002) beskriver media som primär och sekundär anspråkstagare (*claims-maker*). Då media tar på sig rollen som primära anspråkstagare tar de på sig samma roll som politiker och socialaktivister genom att bidra till konstruerandet av ett socialt problem. Detta kan ske då journalister skriver grävande reportage och på så sätt skapar nyheter. I dessa situationer tar media på sig ansvaret för att tolka och definiera händelser eller ord. Detta kan exempelvis ske då media gör en beskrivning av en mycket sjuk individ som inte erhållit sjukersättning från försäkringskassan. I media berättas det därefter om denna individs sjukdomstillstånd, och det mediala inlägget avslutas sedan med det totala antal individer vars ansökan om sjukersättning avslagits. Mottagarna av denna information lämnas sedan att själva fylla i luckorna, varför en konstruktion av verkligheten skapas.

Då media tar på sig rollen som sekundära anspråkstagare väljer de att i stället anta en mer avvaktande hållning. Deras uppgift blir då att förpacka och förmedla ett budskap från någon annan, och då ofta från politiker (Loseke, 2002).

Kapitel 5 Socialförsäkringens historia

Socialförsäringen är en grundpelare i det svenska välfärdssamhället och för att få en bättre förståelse för socialförsäkringens roll och utveckling kommer jag göra en historisk översikt, där jag beskriver socialförsäkringarnas framväxt.

Vad som menas med socialpolitik är ofta oklart på grund av att det är ett brett ämne som spänner över ett stort verksamhetsfält. I slutet av förra sekelskiftet hade Sverige ca 2400 kommuner, de allra flesta mycket små. Det förindustriella samhället byggde sin socialpolitik på riskspridning, vilket exempelvis innebar att om någon fick missväxt och inte hade någon mat till vinter fick de som hade mat dela med sig. Detta sätt att leva fungerade eftersom det fanns ett samförstånd kring de ”regler” som gällde. Liknade system fanns i städer där

arbetarna organiserades i skrän och köpmän i gillen genom vilka man gemensamt sörjde för varandra.

Hur begreppet socialpolitik avgränsas och definieras beror i hög grad på valet av perspektiv. De perspektiv som Olofsson (2009) nämner är individperspektivet samt det övergripande samhällsperspektivet. Han ställer också frågan om vi skall utgå från ett idépolitiskt perspektiv eller ett förvaltningsperspektiv, det vill säga är det insatsernas karaktär och innehåll som skall stå i fokus eller utförarna och deras hemvist (ibid.).

De första socialförsäkringarna kom på 1880-talet, och det som då skilde socialförsäkringarna från fattigvården var att socialförsäkringen gav en tydligare rätt till ersättning för individen. Socialförsäkringen var heller inte stigmatiserande för mottagarna på det sätt som fattigvården var.

Socialförsäkringar kan organiseras på olika sätt. Nedan kommer jag beskriva ”Bismarckmodellen”, ”grundtrygghetsmodellen” och ”den svenska modellen”, som alla är olika möjliga sätt att organisera socialförsäkringssystemet i ett land (Edebalk, 1996).

5.1 Bismarckmodellen

De första socialförsäkringarna infördes i Tyskland på 1880-talet, och de kallades då arbetarförsäkringar. Namnet socialförsäkringar kom inte förrän ca 1910. Under mitten av 1800-talet växte gruppen av industriarbetare i Tyskland, vilket tolkades som ett hot av Bismarck mot den dåvarande ordningen. Detta hot eskalerade genom att två attentatsförsök mot kejsar Wilhelm genomfördes i slutet av 1800-talet. Socialisterna fick då skulden, och Bismarck insåg att det var viktigt att vinna arbetarnas lojalitet för att eliminera hotet från vänstern. Med anledning av detta fattades 1883 ett beslut om att införa arbetarförsäkringar. En del i syftet med detta var att skapa lugn och ro på arbetsmarknaden. Den andra delen handlade om att centralmakten i Tyskland skulle stärkas, vilket skulle medföra att de respektive självstyrande delstaternas inflytande skulle minska. Bismarck såg en möjlighet att lyckas med detta genom att knyta arbetarförsäkringarna till staten genom att skattefinansiera arbetarförsäkringen och låta den administreras centralt (Edebalk, 1996).

5.2 Grundtrygghetsmodellen

I Storbritannien hade man Bismarckmodellen som förlaga för sitt fattigvårdssystem. Fattigvårdslagstiftning var mycket sträng, och innebar att det var den fattige själv som var ansvarig för sin situation. Den lagstiftningen infördes 1834, men med tiden opinionen kom att påverkas av studier från London och York. I början av 1900-talet hade den officiella synen på fattigdom förändrats, och 1908 beslutades det om inkomstprövad och skattefinansierad pension. 1911 antogs det en lag om obligatoriska sjuk- och arbetslöshetsförsäkringar. Det beslutades att ersättningar skulle finansieras dels med avgifter från arbetsgivare och arbetstagare och dels med skatter. När ersättningar betalades ut fick samtliga som omfattades av försäkringen samma ersättning enligt den så kallade ”minimistandardprincipen” (Edebalk, 1996).

5.3 Den svenska modellen

1902 infördes det som vi idag tänker på som det progressiva skattesystemet som också blev den ekonomiska grunden för socialförsäkringssystemet. Den första socialförsäkringen infördes i Sverige 1913 då riksdagen beslutade sig för att inför en allmän pensionsförsäkring. Denna pensionsförsäkring var den första i världen. 1916 införde riksdagen en obligatorisk försäkring för olyckfall i arbete, vilket av Edebalk (1996) beskrivits som ”mycket modernt för sin tid” (ibid.). I stället för den enhetsersättning som varit lagstiftad sedan 1901 fick nu arbetstagarna ersättning enligt inkomstbortfallsprincipen. Det brukar också kallas för standardtrygghetsprincipen, och innebar att man fick ersättning i procent av vad man tjänat i stället för att ersättningen utföll genom en enhetlig summa som var lika för alla. Förslaget med ”inkomstbortfallsprincipen” var en idé som John Gibson som var liberal riksdagsledamot i andra kammaren 1909-1911 lanserade. Hans motion avslogs i riksdagen 1910 men mottogs ändå väl. Motionen hade stöd av både Liberala samlingspartiet, som han själv tillhörde, och av Socialdemokratiska arbetarepartiet (Johnson, 2010). Genom att göra denna förändring kunde villkoren i försäkringen ändras beroende på statens finanser, vilket reglerats bland annat genom ett ersättningstak (Olofsson, 2009).

Ju mer riksdagen jobbade med olycksfallsförsäkringen desto mer märkte de att det saknades en allmän och obligatorisk sjukförsäkring. Regeringen tillsatte en utredning som kom med förslaget att en sjukförsäkring skulle införas med sjukkassor som administrativa enheter som hade ansvar för ett antal kommuner. Idén med sjukkassor var vid den här tiden väl förankrad i riksdagen men på grund av krisen på 1920-talet fanns det inte resurser att genomföra

förändringen. Efter 1920-talets kris följde andra världskriget, vilket fick till följd att införandet fördröjdes ytterligare (Edebalk, 1996). Den allmänna obligatoriska statliga sjukförsäkringen infördes först 1955 trots att idéerna fanns redan 1919. Den var då tvådelad, den ena delen var utformad som en grundpenning och var lika stor för alla och den andra delen var inkomstrelaterad.

Efter införandet av sjukförsäkringen har ett stort antal ändringar i frågor om villkor inom själva försäkringen gjorts. Socialförsäkringssystemet var en ofta debatterad lagstiftning både under 50-talet och 70-talet. Då lagen om allmän försäkring (AFL 1962:381) infördes sammanfördes flera tidigare lagar inom området, och det var först då som de allmänna sjukförsäkringarna ombildades till allmänna försäkringskassor. Dessa blev då 22 stycken till antalet, en för varje län, och det som tidigare varit lokalkassor blev nu försäkringskassans lokalkontor.

Krisen på 1990-talet gjorde att åtstramningar i de offentliga finanserna var nödvändiga. Det blev också aktuellt med diskussioner om nivåer i ersättningssystem, och då speciellt förhållandet mellan arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen. Detta visade på bristerna i socialförsäkringssystemet vid en lågkonjunktur då sjukfrånvaron var rekordhög. Då den svenska modellen inte innefattar att nyttjandet av socialförsäkringar ska behövsprövas gör det att användandet av socialförsäkringar är mindre stigmatiserande än nyttjande av socialbidrag (Olofsson, 2009).

Kapitel 6 Tidigare forskning

Både sjukpenning och arbetslöshetsersättning är till för dem som inte kan försörja sig genom arbete, antingen på grund av avsaknad av arbetsförmåga eller på grund av man inte kunnat få något arbete (Hetzler, 2004). Då du är sjuk får du inte automatiskt rätt till sjukpenning, utan rätten till sjukpenning handläggs av försäkringskassan och ersätter inkomstbort fall på grund av arbetsoförmåga. Tidigare forskning har visat att huvudorsakerna till den höga sjukfrånvaron är bland annat brister i organisationen. Den offentliga sektorn verkar lida särskilt av detta, vilket återspeglas i den höga sjukfrånvaron hos kvinnor som jobbar inom vård och omsorg. Det finns en lägre tolerans för olikheter utifrån prestation, och man förväntar sig att alla skall klara av att prestera lika mycket.

Enligt Bjurvald m.fl. (2005) har inte den fysiska arbetsmiljön försämrats, utan tvärtom förbättrats. Däremot har arbetets produktivitet kommit mer i fokus i takt med ökad

konkurrans, slimmade organisationer och outsourcing. Arbetskraftens åldrande har också haft effekt, då den totala arbetskraftens ålder har ökat. Detta har skapats både genom de stora kullarna födda på 40-talet som ännu finns kvar på arbetsmarknaden. Dessa fick arbete när den offentliga verksamheten expanderade under 60-talet. Arbetsrättsliga regler som ”sist in först ut” fick exempelvis effekt under krisen på 1990-talet då kommuner var tvungna att göra stora personalnedskärningar. Detta medförde att ungdomar blev avskedade, varför de äldre arbetstagarna var de som fanns kvar på arbetsplatsen (ibid.).

Det finns också andra mer irrationella samband som forskning har kunnat påvisa, till exempel att om man bor bredvid någon som är sjukskriven löper man större risk att själv bli sjukskriven (Frykman et al., 2009). Det fick forskare att studera ”attityder och värderingar”, och på detta sätt kunde de finna olika lokala kulturmönster kring sjukskrivning som företeelse.

De som inte har någon sjukpenninggrundad inkomst (SGI) är oftast de som har arbetat kortare tid än ett år eller människor som nyligen flyttat till Sverige. Detta medför att de grupper som främst omfattas är ungdomar och nyanlända (ibid.).

6.1 Media

Jag har försökt att lokalisera forskning gällande hur media skapar bilder i samhället av utsatta grupper, men funnit att detta område ännu inte är speciellt beforskat. Det finns ett ökande intresse för forskning kring medias inflytande men detta har ännu inte hunnit utvecklas så långt (Blomberg et al., 2004). Massmedia spelar dock en viktig roll när det gäller konstruktionen av sociala problem eftersom massmedia når ut till en stor målgrupp. På så sätt kan massmedia påverka grupper och deras tyckande och tänkande kring ett visst socialt fenomen (Loseke, 2008). Med hjälp av språket kan nya speglingar av en redan existerande verklighet ständigt skapas. Den rent fysiska världen får bara betydelsen genom diskursen, vilken skapar förståelse och sammanhang gällande den verklighet som finns omkring oss (Phillips & Winther Jörgensen, 2000).

Kapitel 7 Analys och resultat

I följande kapitel kommer jag att presentera resultatet av bearbetningen av uppsatsens empiriska material samt analysen av resultaten. Jag har valt att parallellt presentera både analys och resultat för att på detta sätt underlätta för läsaren att följa de analytiska verktygen

när de presenteras i samband med citat från artiklar. Författarens ambition är att besvara syfte och frågeställningar genom en diskursanalys. De artiklar jag använt mig av kommer tillsammans med min analys visa hur media konstruerade en verklighet av fusk/överutnyttjande av sjukförsäkringssystem och hur detta sedan framställdes som en sanning.

När jag har studerat den svenska dags- och kvällspressen har jag funnit två särskilt framträdande diskurser vilka jag kommer att presentera nedan.

Diskurser är något som konstrueras utifrån representation av verkligheten. Detta innebär dock inte att den diskursiva verkligheten behöva vara mindre konkret. Den fysiska verkligheten finns också, men den får bara betydelse genom diskurs (Phillips & Winther Jørgensen, 2000).

7.1 Fusk/ Överutnyttjande

Att det fanns en fusk/överutnyttjande diskurs 2004 speciellt bland borgerliga politiker och ledarskribenter är något som tydligt visas vid en analys av det material som jag kodat.

”Föräldrar som ofta är hemma för vård av sjukt barn fuskar mer än andra. Därför ska den gruppen hårdgranskas” Dagens Nyheter 2004-10-27

Vid en granskning av 970 av 12700 föräldrar som vårdar sjukt barn mer än tio dagar under ett år. ”avslöjades” 39% eller 367 som fuskare. Under en granskning av den tillfälliga föräldrapenning samma år ”avslöjades” 6% av föräldrarna fick ersättning som de inte hade rätt till.

”Problemet med bidragsfusk (eller social turism, för att använda statsminister Göran Perssons uttryck) är allvarligt också av skäl som inte har med statens och kommunernas ekonomi att göra. När många tvingas leva på bidrag, särskilt sådana som de inte har rätt till, får detta en demoraliserande och korrupperande effekt på samhället som helhet.” Svenska Dagbladet 2004-02-27

Denna diskurs inleddes egentligen redan 2002 med att den dåvarande kristdemokratiska partiledare Alf Svensson ifrågasatte om alla som var sjukskrivna egentligen var så sjuka/arbetsförmögna så som de påstod sig vara. Detta satte igång en het debatt kring sjukförsäkringarnas användning (Johnson, 2010).

Den interaktionella kontrollen är en viktig del av diskursanalysen. Genom denna beskrivs vem som har kontrollen över agendan, samt vem som bestämmer om vilka som får uttala sig i olika frågor (Phillips & Winther Jørgensen, 2000). Uppgiftslämnaren måste anses som trovärdig för att nyheten skall nå framgång hos läsaren. Därför är det viktigt för journalisten att inte bara presentera en story, utan att också presentera vem som gjort observationen eller analysen. I detta fall är det Alf Svensson, som i egenskap av riksdagsman, före detta biståndsmåstter och partiledare för Kristdemokraterna, uttalar sig i en fråga där han innehar stor trovärdighet. Hade någon annan med mindre trovärdighet än Alf Svensson valt att uttala sig och agera i denna fråga hade troligtvis inte ämnet fått en sådan medial genomslagskraft, och då hade det heller inte startats en samhällelig debatt kring frågan (Börjesson, 2003). Det finns en glidning i argumentation från Alf Svensson gällande hans ordval då han uttrycker att det finns en möjlighet att det kan förekomma människor som inte är sjuka men som befinner sig inom sjukförsäkringens ramar. De flesta är överens om att det förekommer fusk och överutnyttjande av sjukförsäkringssystemet, frågan är bara hur mycket. Från att det *tyder på* fusk finns det nu en allmän vetskap hur det förhåller sig på grund av Alf Svenssons uttalande.

En annan observation som jag också finner stöd för i litteraturen är att det är ett litet antal uppgiftslämnare som anses vara mer trovärdiga än andra, och som också används mycket av både journalister och politiker oavsett vilken åsikt man vill föra fram. Ett exempel på en sådan person är Anna Hedborg. Anna Hedborg har tidigare varit chef för riksförsäkringsverket. 2004 skrev hon en debattartikel i Dagens Nyheter med rubriken "Trötta sjukskriver sig". I denna artikel använde hon sig bland annat av en attitydundersökning gjord av riksförsäkringsverket där det bland annat kom fram att:

"Fyra av tio anser sig berättigade till sjukpenning när de känner sig trötta. En av tio anser att konflikter med chefen eller arbetskamrater alltid är ett godtagbart skäl till sjukskrivning, var tredje kan tänka sig det. Ju yngre man är, desto mer generös är inställningen till att använda sjukförsäkringen" Dagens Nyheter, 2004-09-17

I artikeln ovan finns en beskrivning av att det skett en attitydförändring i samhället som består i att människor numer anser det vara legitimt att använda sig av sjukförsäkringen när man är trött eller har bråk med chefen. Trots att fyra av tio säger vara beredda sjukskriva sig vid trötthet så finns det en skillnad i modaliteten, det vill säga graden av instämmande i satsen "... när de känner sig trötta i alla eller vissa fall". Vissa kanske bara kan tänka sig att sjukskriva sig i vissa fall, medan andra kan tänka sig att sjukskriva sig i alla fall.

Jan Rydh understryker att en viktig förutsättning för att kunna sänka sjukfrånvaron är synen på sjukförsäkringen.

”Begreppet sjukskrivning finns egentligen inte, trots att det används i samhället... ... Det krävs en återgång till det regelverk som faktiskt gäller”
Svenska Dagbladet, 2004-12-17

Här har Jan Rydh försvagat sin artikel genom att använda sig av en låg affinitet, eftersom att Jan väljer att använda sig av ”egentligen” så öppnar han upp för alternativ. Hade han istället skrivit *”begreppet sjukskrivning finns inte...”* hade artikeln fått en större tyngd.

7.2 Offer-diskursen

Att det finns en offer-konstruktion i den mediala framställningen blir tydligt, både genom vad som framkommer i artiklarna men också baserat på vilka som uttalat sig samt givits möjlighet att uttala sig. Bland de artiklar som jag analyserat framträder tre olika typer, nämligen *politikern, den sakkunnige och offret*. Först ett exempel på politikern som typ:

”... I dag sträcker vi rödgröna därför ut en hand till de krafter i samhället som vill delta i arbetet för en mänskligare sjukförsäkring. Vi räknar med att många enskilda borgerliga riksdagsledamöter i sak delar vår vilja till att skapa en anständig sjukförsäkring. Lojaliteten med de människor politiken är till för måste vara större än partiloyaliteten med en regeringspolitik som så uppenbart har nått vägs ände när det gäller att försvara ett system som blev fel... ”. Dagens Nyheter 2010-10-28

Offret är den typ som framställs allra mest, och då inte sällan som en marginaliserad, objektifierad grupp som slåss mot ett byråkratiskt system.

”Annica vägrades sjukförsäkring in i det längsta trots sjukdomen som gav henne fruktansvärda smärtor och fick kroppens delar att växa okontrollerat.”
Aftonbladet 2010-12-16

Vid årsskiftet 2009/2010 infördes regler om att man högst skulle kunna få sjukpenning i 364 dagar under en 15-månders period. Denna regel instiftades utan bestämmelser om att någon individuell bedömning skulle göras. Denna administrativa gräns för sjukförsäkringen kallades för *”stupstocken”* av bland annat Veronica Palm, vice ordförande i socialförsäkringsutskottet

(Aftonbladet, 2010). Christina Husmark Pehrsson, dåvarande socialförsäkringsminister i den borgerliga regeringen, ansåg att reformen vara nödvändig då det saknades en aktiv rehabiliteringskedja som synliggjorde människors förmåga och mötte deras individuella behov (Aftonbladet, 2010).

Det finns en stor förändring i hur man beskriver de sjukskrivna 2010. Stämplingar kring fusk och överutnyttjande har då lämnat debatten för att ge plats åt en beskrivning av de sjukskrivna som oskyldiga individer som fallit offer för det byråkratiska sjukförsäkringssystemet som skapat ett individuellt lidande. Dessutom beskrivs konsekvenser av sjukförsäkringssystemet med ord som ”rättslöshet, lidande, hjärtlöshet, olust”.

När de sjukskrivna själva får uttala sig återges detta ofta genom korta dramatiskt uttalanden.

En artikel som jag analyserat handlar om förlamade Linda 31, som hamnat i rullstol efter en whiplashskada och skall snart läggas in på en flera veckor lång rehabilitering på sjukhus.

”- Jag kommer hamna hos socialen” Aftonbladet 2010-09-04

Dessa exempel visar just på dessa korta effektfulla citat med hög dramaturgisk effekt.

En annan artikel som jag analyserat handlar om Kent Öst som blev utförsäkrad 2009:

”Han är fortfarande upprörd över hanteringen. Först fick han ett preliminärt besked att sjukersättningen skulle förlängas. Några veckor senare avslogs hans ansökan.” Aftonbladet, 2010-09-25

I dessa två utdrag skildras den sjukskrivna utförsäkrade eller snart utförsäkrade individen, och modalitet i dessa texter, det vill säga med vilken styrka dessa påståenden återges, är hög (Börjesson, 2003). Som läsare upplever man att det inte finns några tvivel kring innehållet, och uttalandet framställs som en sanning (Phillips & Winther Jørgensen, 2000).

Som jag skrev tidigare blir det tydligt vem som äger kontrollen över dagordningen. Loseke (2000) använder sig av begreppet ”Claims-maker” för att definiera journalistens roll i konstruktionen av det sociala problemet. I detta fall fungerar journalisterna som anspråkstagare på konstruktionen om vad som kan anses vara ett socialt problem genom att beskriva förlamade Linda och utförsäkrade Kent och lyfta upp deras situation. När journalisten gör det väljer de också bort andra individer och andra berättelser. Till exempel uppmärksammades inte utförsäkrade Petra som lyckades få ett halvtidsarbete med hjälp av

arbetsförmedlingen. Det är vanligt när journalister konstruerar ett socialt problem att media lyfta fram de absolut värsta och mest avskräckande exemplen de kan finna. De som har blivit värst drabbade är mest utsatta. Det finns också människor som anser att det sociala problemet är en *olägenhet* och att det är *ganska illa*. Då media kan välja att i egenskap av primär anspråkstagare sätta dagordningen kan de välja att bara intervjua individer som tycker att situationen är *fruktansvärd*. På så sätt gör journalisterna anspråk på att beskriva ett samhällsproblem som verkligen existerar, vilket de visar genom att illustrera problematiken genom intervjuer med "Kent" och "Linda" som är riktiga personer med riktiga svårigheter (Loseke 2000).

I en artikel beskriver "förlamade Linda" följande möte med en handläggare på försäkringskassan:

"Handläggaren satt med tårar i ögonen, men kunde inte hindra att jag blev utförsäkrad." Aftonbladet, 2010-09-04

I en annan artikel uttalar sig socialförsäkringsminister Ulf Kristersson:

"Om vi inför en regel som säger att vi inte tänker acceptera att man bara är sjukskriven år efter år utan att något händer så är det klart att många har en tuff resa framför sig." Sydsvenskan, 2010-11-18

Finansminister Anders Borg uttalar sig:

"Arbetslinjen ligger fast, och drivkrafterna skall stärkas... ... det betyder också att inriktningen på den hårt kritiserade sjukförsäkringen ligger kvar."
Aftonbladet, 2010-09-13

Det som är genomgående i dessa tre artikelutdrag och delar av det övriga materialet är att de genomsyras av en gemensam sanning, nämligen att samtliga är övertygande om att det inte finns något annat handlingsalternativ än det som de uttalar. Kristersson och Borg delar, genom att vara en del av samma borgerliga regering, en gemensam diskurs angående synen på sjukförsäkringen. Denna diskurs har fått högst påtagliga konsekvenser, genom de förändringar försäkringskassan genomgått.

7.3 Jämförelse

Utppekande av vissa åtgärder som lösning till ett problem brukar kallas för "kravformulering". Genom denna kravformulering lyfts vissa åtgärder fram som de enda möjliga lösningarna till ett visst problem, och därmed lämnas alternativa lösningar därhän. Den lösning finansminister Borg och den borgerliga regeringen lade fram har sitt ursprung i teorin att om människor som befinner sig i sjukförsäkringen får ekonomiska incitament till att arbeta kommer de vilja arbeta. Detta skulle sedan leda till att andelen som nyttjade sjukförsäkringen skulle minska. Detta går att ställa mot den diskurs som tidigare varit rådande under den socialdemokratiska regeringen där man istället pratat om att ohälsa på arbetsplatsen, och försökt lösa de höga ohälsotalen genom att lägga ett större rehabiliteringsansvar på arbetsgivarna. Just denna konflikt om var problem har sitt ursprung i är helt naturlig, och en del av sambandet mellan problemdefinitioner och policyutvecklingen. De som lyckas få gehör för sina problemdefinitioner och lyckas få dem att bli samhällsrådande vinner också företräde när det handlar om att bestämma både vad som skall betraktas som ett problem, men också hur problemet skall bemötas (Johnson, 2010).

Det finns tendenser till att man kan se att 2004 var det en fusk/överutnyttjande diskurs som var rådande. Den lanserades av Alf Svensson och leddes av liberal politiker. Den blev så samhällsrådande att även oppositionen tog den till sig. Offer-diskursen var snarare ett resultat av ett antal mediala fallbeskrivningar, och inte någon medveten aktörs problemdefiniering. Den dåvarande oppositionen var dock inte sena att göra den till sin. Beskrivningen av de sjukskrivna som avvikande delas både av fusk/överutnyttjande diskursen och av offer-diskursen detta framträder i min empiri. Både genom att de sjukskrivna själv ser sig själv som avvikande men också genom att de talar i en "vi och dem" ordning. Där "vi" är den lilla människan som blir paternalistiskt behandlad av försäkringskassa och stat och dem företräds av försäkringskassa, lagstiftare. Jag kan skönja att avvikelserna träder fram något tydligare i artiklarna från 2010. När det har blivit så tydligt att det viktigaste i svensk politik är arbetslinjen och det anses kulturellt önskvärt att man som människan mellan 18-65 skall befinna sig i arbete, det gör det att de som befinner sig utanför arbetsmarknaden blir mer avvikande. Sjukskriven anses inte längre vara ett normaltillstånd utan ett avvikande från arbete. Detta kan få effekten att även de som är berättigade till sjukförsäkring och är arbetsoförmögna, kan bli betraktade som en belastning då de inte arbetar och bidrar (Svensson, 2007). Det är en väldigt liten del av det totala antalet sjukskrivna som synliggörs och dominerar den mediala diskursen. De är ofta kvinnor, vilket förstärker offerrollen då de

framställs som individer som behöver tas om hand. "Kent" är den enda mannen som framträder i mitt material, och jag märker en skillnad i artikeln om honom jämfört med det andra materialet. Denna skillnad består i att journalisterna väljer att lyfta fram "Kents" kvaliteter mer. Journalisterna såg hans utbildning, att han hade flyttat hem och att han tog hand om sin mamma som positiva egenskaper. Detta var inte tydligt på samma sätt i artiklarna om kvinnor.

Kapitel 8 Slutdiskussion

Mitt syfte med denna studie var att undersöka och analysera de bilder som skapats av en sjukskriven individ i svensk dags- och kvällspress. Detta med en diskursanalytisk utgångspunkt. Meningen var inte att visa på att något var rätt eller fel, sant eller falskt, och den diskursiva ansatsen är inte heller en modell för det utan den konstrueras och reproduceras. Jag har i min studie sett framträdandet av två olika diskurser, nämligen fusk/överutnyttjandebidiskursen och offer-diskursen. Dessa diskurser representerar en styrande ordning för hur andra människor såg på de sjukskrivna under perioderna 2004 och 2010, men också för hur de ser på sig själva. Det går tydligt att se att det har skett en klar diskursförskjutning från att man "hamnar" i sjukskrivning, till denna passiva syn på individen som ett objekt, ungefär som att man blir sjuk, till att man har "rätt till" sjukskrivning" och ett medvetet handlande subjekt.

Media har skapat diskursordning som upprätthålls och föds av media själv. Det finns en övervägande andel bland de nationella medieföretagen som har en politisk borgerlig syn, men i den mediala diskursordningen tycker jag mig se att det vägs upp av Aftonbladets dominans på mediekartan. Bilden av de sjukskrivna var ensidig, och det fanns en röd tråd i alla artiklar vilket framkom i min analys. Människor som var väldigt utsatta och svårt sjuka var de som framträdde i medias framställning. Dessa texter gör anspråk på att vara en beskrivning av samhället, men min bild är att det ofta bara är liten del. Självklart kan inte man inte förvänta sig att media skall kunna beskriva allt som har hänt, det är omöjligt då det 2010 var 112 000 sjukskrivna (Försäkringskassan, 2010), men däremot borde man kunna förvänta sig att beskrivningen media ger lämnar en lite mer rättvis och verklighetstrogen bild av de sjukskrivna än vad de nu gör. Detta hade också påverkat diskursen gällande de sjukskrivna, vilka idag är reducerade till hjälplösa offer.

Sjukskrivning kan också konstrueras som problem som inte är ett välfärdsproblem utan ett individuellt problem, och det kan man se som en av skillnaderna mellan 2004 och 2010. Vad detta beror på var jag inne på lite i analysen, det vill säga att det handlar om vem som gör tolkningen och konstruktionen av verkligheten som får fäste som samhällsbärande. 2004 var det tydligt att det var den borgerliga analysen med det individuella ansvaret som hade fått fäste, medan det 2010 var mediernas diskursordning med socialdemokratiska Aftonbladet i spetsen som konstruerade ”verkligheten”. Det är viktigt att inte se detta som en ”ren verklighet”, utan som en tolkning utifrån deras referensramar och deras vilja av hur vi skall förstå och tolka ett fenomen.

Detta har en stor vikt för det sociala arbete, om vi accepterar den ”nu rådande samhällsdiskursen” om ett visst socialt problem utan att själv fundera och tolka händelsen utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet. Detta kommer att påverka hur vi bemöter och behandlar marginaliserade grupper vi möter i det sociala arbetet.

I studien blir det mer och mer uppenbart att det inte är självklart hur samspelet mellan diskurs och social praktik skall förstås. Det finnas många olika åsikter om hur analysen efter genomförandet av den kritiska diskursanalysen bör användas. Jag har valt ett ganska pragmatiskt perspektiv där det gett mig möjlighet att upptäcka och synliggöra de föreställningar som finns i texterna som jag analyserat. Vad som konstrueras och lyfts fram som ett problem behöver inte ha ett faktiskt samband med vad som är ett problem, men som denna studie visar kan diskurser ändå få högst påtagliga konsekvenser både för den enskilde och hur samhället betraktar ett givet problem.

Litteraturlista

- Aspers, Patrik (2007), *"Etnografiska metoder"*, Malmö: Liber
- Berger, Peter & Luckmann, Thomas (2010), *Kunskapssociologi*, Stockholm, Wahlström & Widstrand
- Bjurvald, Mats (2005), *"Vad kan förklara den höga sjukfrånvaron, försök till syntes"* i Marklund, Staffan & Bjurvald, Mats & Hogstedt, Christer & Palmer, Edward & Theorell (red) *Den höga sjukfrånvaro- problem och lösningar*
- Blomberg, Helena, Kroll, Christina, Lundström, Tommy & Swärd, Hans (2004) *"Medier och samhällvetenskap"*. I Blomberg, Helena, Kroll, Christina, Lundström, Tommy & Swärd, Hans (red.) *Sociala problem och socialpolitik i massmedier* Lund: Studentlitteratur
- Budgetproposition (2008,) regeringen*
<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/08/81/69/1455d424.pdf>
- Börjesson, Mats (2003), *Diskurser och konstruktioner: En sorts metodbok* Lund: Studentlitteratur
- Edebalk, Per-Gunnar (1996), *Välfärdsstaten träder fram: svensk socialförsäkringen 1884-1955*, Lund, Arkiv förlag
- Frykman, Jonas & Hansen, Kjell.(2009), *I ohälsans tid* Carlssons bokförlag Stockholm,
- Hetzler, Antoinette. (2004), *"Rehabilitering och de långtidssjukskrivna"* i Lindqvist Rafael & Hetzler, Antoinette (red.) *Rehabilitering och välfärdspolitik*. Lund, Studentlitteratur.
- Hetzler, Antoinette. (2005), *"Inledning och bakgrund"* i *Sjuk-Sverige: Försäkringskassan, rehabilitering och utslagning från arbetsmarknaden*
- Johnson, Björn (2010), *"Kampen om sjukfrånvaron"*, Lund, Arkiv förlag
- Jönson, Håkan (2010), *"Sociala problem som perspektiv" en ansats för forskning & socialt arbete*, Lund: Adlibris
- Loseke, Donileen R. (2008), *Thinking about social problems, An introduction to constructionist perspectives* New Brunswick: Transaction Publishers
- May, Tim (2001), *Samhällsvetenskaplig forskning* Lund: Studentlitteratur
- Olofsson, Jonas (2009), *Socialpolitik varför och till vilken nytta*, Stockholm SNS förlag
- Phillips, Louise & Winther Jørgensen, Marianne (2000), *Diskursanalys som teori och metod* Lund, Studentlitteratur
- Prop. 2004/05:21 Drivkrafter för minskad sjukfrånvaro. Stockholm, Regeringen, Socialdepartementet.*

SOU 2002:5 Handlingsplan för ökad hälsa i arbetslivet. Mål, ansvar och åtgärder med utgångspunkt från ett övergripande mål för människor i arbete. Del 1 Slutbetänkande. Stockholm, Fritzes.

Svensson, Kerstin (2007), *Normer och Normalitet* Lund, Studentlitteratur

Swärd, Hans, Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina (red.) *Forskningsmetodik för socialvetare* Stockholm: Natur och Kultur

Wennerberg, Soren Barlebo (2009), *Socialkonstruktivism- positioner problem och perspektiv* Malmö, 2009

Artikelförteckning

Aftonbladet 10-09-13 ”En sjuk försäkring arbetslinjens nav”

Aftonbladet 10-12-16 ”Utförsäkringens oskyldiga offer”

Aftonbladet 10-09-04 ”Alliansens sjuka offer”

Aftonbladet 10-04-13 ”Be de sjukskrivna om ursäkt, regeringen!”

Aftonbladet 10-04-16 ”Masspensionering gör ingen trygg”

Aftonbladet 10-09-04 ”Slogs mot regelverket dog innan ändringen”

Aftonbladet 10-09-28 ”Tvingades flytta hem till sin sjuka mamma”

Dagens Nyheter 1998-09-03 ”Var tredje går till jobbet sjuk”

Dagens Nyheter 2004-10-27 ”Fuskande föräldrar måste betala tillbaka”

Dagens Nyheter 2004-09-17 ”Trötta sjukskriver sig”

Dagens Nyheter 2010-01-20 ”Reinfeldt: de gör rödgrönas uppgörelser är fusk”

Dagens Nyheter 2010-10-28 ”Vi söker brett stöd för en mänskligare sjukförsäkring”

Göteborgsposten 1999-12-22 ”Ta frånvaron som en varning”

Göteborgsposten 1999-12-16 ”Pressa inte hälsa ur personalen”

Svenska dagbladet 2004-02-27 ”Till sist bidrag lockar till fusk”

Svenska dagbladet 2000-02-29 ”Högt pris för stress”

Svenska dagbladet 2004-12-17 "*Hårda regler skall ge världsklass*"

Svenska dagbladet 2004-12-21 "*Hedborg ser få fel i tuffare tillämning av sjukregler*"

Sydsvenskan 2000-02-26 "*Ökande sjukfrånvaro ska hejdas*"

Sydsvenskan 2010-11-18 "*Nio av tio ännu utan jobb*"

Sydsvenskan 2010-09-14 "*Riktig reform*"